

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
AZERBAIJAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES

ELMİ İNNOVASİYALAR MƏRKƏZİ
SCIENCE INNOVATIONS CENTRE

KORPORATİV İDARƏETMƏ VƏ İQTİSADİYYATIN
İNNOVASIYA İNKİŞAFI

BEYNƏLXALQ ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANSIN MATERIALLARI

31 mart 2011-ci il, Bakı ş.

COOPERATIVE GOVERNANCE AND INNOVATION
DEVELOPMENT OF ECONOMICS

THE MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE

31th of March, Baku

Резюме

В работе анализированы проблемы экономической эффективности в деятельности инновационных структур играющих важную роль в экономическом развитии общества. Описаны сущность, структура, показатели эффективности, а также влияющие факторы на нее. Были исследованы некоторые подходы к оценке эффективности инновационных структур.

Summary

The paper analyzes the problems of economic efficiency in the work of innovative structures play an important role in the economic development of society. The essence, structure, performance indicators and influencing factors on it. Were studied under some of the approaches to the assessment of the effectiveness of innovative structures.

İKT-TEXNOPARKLARIN FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN METODİKİ ƏSASLARI HAQQINDA

*İ.e.n., dosent Ə.Q.Əliyev, R.O.Şahverdiyeva
AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu*

Müasir dövrdə istənilən ölkənin iqtisadi vəziyyəti elmin, texnikanın və texnologiyanın inkişafı, eləcə də onların tətbiqi ilə bərabər qarşılıqlı surətdə əlaqəlidir. İqtisadiyyatın inkişafında innovasiya siyasətinin formalaşması qabaqcıl ölkələrdə əsas məsələlərdən biri hesab olunur. İnnovasiyalara əsaslanan iqtisadiyyatın bir xüsusi cəhəti ondadır ki, fundamental və tətbiqi elmi tədqiqat işlərinin çoxunun yerinə yetirilməsi ilə bağlı böyük xərcləri bir təşkilat çəkir, mühüm nəticələri isə başqa müəssisələr əldə edə bilirlər. Odur ki, innovasiya proseslərinin təhlil olunması və tənzimlənməsi ciddi zəruri məsələlərdən birinə çevrilmişdir.

İnnovasiya fəaliyyətinin vəziyyəti hər bir cəmiyyətin və dövlətin iqtisadiyyatının inkişafının mühüm indikatorudur. İnnovasiya siyasəti dövlətin sosial-iqtisadi siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edir. O, iqtisadiyyatın yenidən qurulması, istehsalın texniki bazasının fasiləsiz yeniləşdirilməsi, rəqabətqabiliyyətli məhsul buraxılışı məsələlərinin həllinə imkan verir. Bu siyasətə uyğun olaraq respublikada innovasiya mərkəzlərinin, texnoloji biznes-inkubatorların, texnoparkların yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

İnnovasiya infrastrukturunun əsas elementi olan İKT-texnoparkların yaradılması Azərbaycanın iqtisadi inkişafında prioritet məsələlərdən biri hesab olunur. Biliklərə və innovasiyalara əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşması prosesi bir çox məsələlərlə yanaşı İKT-texnoparkların da yaradılmasını zəruri edir. 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada da innovasiya fəaliyyəti infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, o cümlədən texnoparklar, texnoloji mərkəzlər, biznes inkubatorları şəbəkəsinin genişləndirilməsi bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur. Həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsi isə öz növbəsində göstərilən innovasiya infrastrukturunu elementlərinin ən vaciblərindən biri olan İKT-profilli texnoparkların fəaliyyətinin səmərəliliyinin təhlilini, öyrənilməsini və onun qiymətləndirilməsini daha da aktuallaşdırır.

Məlumdur ki, kiçik və orta əlmtümlü innovasiya şirkətlərinin inkişafı üçün maksimum əlverişli mühitin formalaşdığı elm-istehsalat kompleksi olan texnopark əsasən elmi fəaliyyətin nəticələrinin məhsula çevrilməsi və bazara çıxarılmasının təşkili ilə məşğul olur.

İKT-texnoparklar yaradıldığı məqsədlərə müvafiq olaraq müxtəlif istiqamətlərdə, o cümlədən İKT, sənaye, aqrar, nəqliyyat və s. sahələrdə ixtisaslaşırlar. Belə texnoparkların ən əsaslarından biri də İKT-texnoparklarıdır. İKT-texnoparklar 1) elmi nəticələrin, biliklərin və ixtiraların

texnologiyalara və kommersiya məhsuluna çevrilməsi, 2)kiçik elmtutumlu müəssisələr vasitəsilə texnologiyaların sənayeyə ötürülməsi, 3)elmtutumlu şirkətlərin formalaşması və onların bazarda təşəkkülü, 4)regionlarda qeyri mütənasib inkişaf səviyyəsinin azalması, 5)məşğulluq probleminin qismən həlli, yüksək texnologiyalar sahəsində elmi-texniki nailiyyətlərin sürətli tətbiqi və s. kimi əsas məqsədlərdən ibarətdir. İKT-texnoparkın əsas funksiyalarına isə aşağıdakıları aid etmək olar: 1)elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin aparılması, 2)kiçik innovasiya şirkətlərinin formalaşdırılması, 3)yüksək ixtisaslı mütəxəssislər üçün yeni iş yerlərinin yaradılması, 4)ali məktəb müəssisələri (AMM), elmi tədqiqat institutları (ETİ) və sənaye arasında qarşılıqlı əlaqələrin formalaşması, 5)AMM və ya ETİ üçün yeni gəlir mənbələrinin tapılması, 6)texnopark bazasında yeni yaradılmış elmtutumlu məhsulun kiçik seriyalarla istehsalı və onun yerli və xarici bazarlarda satışı və s.

Texnoparkların əsas struktur vahidi mərkəzlər hesab olunur və aşağıdakı mərkəzlər burada özünə yer tapır: 1) innovasiya-texnoloji mərkəz; 2) tədris mərkəzi; 3) məsləhət mərkəzi; 4) informasiya mərkəzi; 5) marketinq mərkəzi; 6) sənaye mərkəzi; 7) maliyyə-sığorta mərkəzi; 8) mühasibat-audit mərkəzi; 9) strateji-tədqiqat mərkəzi.

Qeyd etmək lazımdır ki, İKT-texnoparkların yaradılması və fəaliyyəti proseslərinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsində bir sıra çətinliklər mövcuddur. Bu çətinliklər sırasına inteqrasiya prosesinə xas olan effektlərin təzahürünün müxtəlifliyi, subyektiv və obyektiv səbəblərdən texnoparkların yaradılması proseslərinin zəif tempi, texnoparkın yaradılmasının "səmərəliliyi" anlayışının çoxsəviyyəli olması və s. kimi amillər aiddir.

Texnoparkların səmərəliliyinin ölçülməsinin çətinlikləri həm də innovasiya prosesinin uzunmüddətli tendensiyalarının təhlilini çətinləşdirir, lakin bu amil texnopark strategiyasının formalaşmasına təsirsiz ötürür. Buna görə də, texnoparkların fəaliyyətinin müəyyən sosial-iqtisadi şəraitdə səmərəliliyini, onlar üçün nəzərdə tutulmuş vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsi səviyyəsinin göstəricilər çoxluğu kimi müəyyən etmək daha məntiqli və əlverişlidir.

İKT-texnoparklarının yaradılmasına və səmərəli işləməsinə mənfi təsir edən əsas cəhətlərdən: 1)mərkəzi və regional səviyyədə təsirli normativ-hüquqi bazanın praktiki olaraq yoxluğunu, 2) dövlət tərəfindən onların dəstəklənməsinin səmərəli tədbirlər sisteminin işlənilməməsini və s. göstərmək olar.

İKT-texnoparkın fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin göstəricilər sistemi özündə bir qayda olaraq aşağıdakı göstəriciləri də birləşdirir:

- texnoparkın əməkdaşlarının gəliri və sayı, tutduqları və icarəyə verdikləri sahələr haqda məlumat;

- innovasiyaların kommersiyalaşdırılması, investisiyaların cəlb edilməsi, yeni istehsalların yaradılması, məsləhət xidmətlərinin təqdimatı və s. haqda məlumatlar.

Bunlarla yanaşı, texnoparkın fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin müasir üsulları həm də onunla birgə iş nəticəsində müştərilərin əldə etdikləri nəticələri də nəzərdə tutur. Bu onunla əsaslandırılır ki, innovasiya infrastrukturu elmi işləmələrin kommersiyalaşdırılmasına kömək məqsədilə innovasiya kiçik müəssisələrin, elm və tədris müəssisələrinin fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılmasını formalaşdırır. Eyni zamanda İKT-texnopark firma-innovatorların istehlakçılar və investorlarla əlaqəsini asanlaşdırmaq üçün vasitəçi rolunu da oynayır.

Texnopark müştərilərinin kommersiya səmərəsinə texnoparkın işinin birbaşa nəticəsi kimi baxıla bilməz. O müştərinin səmərəli fəaliyyətinin indiqatoru ola bilər, lakin texnoparkın işinin illik hesabatının birbaşa göstəricisi ola bilməz. Gəlir əldə edilməsi və rentabellik səviyyəsinin təmin edilməsi həmin subyektlərin birinci dərəcəli işi olmamalıdır. Təsadüfi deyildir ki, texnopark fəaliyyətinin dünya təcrübəsi də onu göstərir ki, qazanc və gəlirliliyə onların fəaliyyətinin keyfiyyət kriteriyaları kimi baxılır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, İKT-texnoparkların təşkilati funksional strukturunun səmərəli müəyyənləşdirilməsi onun fəaliyyətinin səmərəliliyinin genişləndirilmiş göstəricilər sistemindən istifadə edilməsini tələb edir.

İKT-texnoparkın fəaliyyəti üzrə göstəricilər daha konkret olaraq aşağıdakı kimi verilə bilər:

- texnoparkın biznes-inkubatoru vasitəsilə yeni yaradılmış kiçik və orta elmtutumlu müəssisələrin sayı;
- texnoparkın biznes-inkubatorundan buraxılmış kiçik və orta müəssisələrin sayı;
- texnoparkın tərkibində fəaliyyət göstərən və inkişaf edən kiçik və orta müəssisələrin ümumi sayı;
- texnoparkdan buraxılmış və həmin ərazidə yerləşdirilmiş kiçik və orta müəssisələrin sayı;
- texnoparkın köməyi ilə digər regionlardan və xaricdən texnopark ərazisinə cəlb edilmiş firma və müəssisələrin sayı;
- texnoparkda və onun biznes-inkubatorunda kiçik müəssisələrin öz xərcini ödəmə faizi;
- regionun texnopark vasitəsilə maliyyələşməsinə yönələn kiçik elmtutumlu biznesin investisiya həcmi;
- texnoparkın kiçik firmaları tərəfindən əmtəə məhsulları və xidmətləri şəklində həyata keçirilən elmi-texniki işlərin sayı;
- texnopark firmaları tərəfindən işlənmiş və regionun iri müəssisələri tərəfindən kütləvi istehsalına qəbul edilmiş sənaye nümunələrinin sayı;
- regionun sosial-iqtisadi proqnozunun həyata keçirilməsində texnopark, onun kiçik və orta müəssisələrin iştirak dərəcəsi və formaları;
- texnoparkın ərazisi və struktur elementləri. Onların əsas təyinat istiqamətləri;
- texnoparkın struktur elementlərini xarakterizə edən məlumatlar;
- texnoparkda əmək şəraiti, əmək haqqı fondu, orta aylıq əmək haqqı;
- texnopark personalı haqqında məlumat;
- texnoparkda sosial vəziyyət haqqında;
- texnoparkın fəaliyyət istiqamətlərinin əhatə dairəsi;
- texnoparkda fundamental, tətbiqi, təcrübi tədqiqatların həcmi;
- texnoparkda maliyyələşmə mənbələri və miqdarı;
- texnoparkda eksperimental istehsalın həcmi;
- texnoparkda edilən güzəştlər, yardımlar, dəstək layihələri;
- texnoparkda ayrılan müxtəlif səviyyəli grant layihələri;
- texnoparkın əlaqələri, müstəqil müqavilələri;
- texnopark firmalarının regionun elm, təhsil, səhiyyə və digər təşkilatlarının marağına uyğun reallaşdırılmış məhsullarının həcmi;
- texnoparkın və onun firmalarının ali təhsil müəssisələri-təsisçilərinin təhsil proqnozlarının həyata keçirilməsində iştirak formaları (müəllimlərin və tələbələrin elmi-təcrübi konstruktor işlərinin yerinə yetirilməsinə cəlb olunması, texnopark tərəfindən tədris firmasının yaranması);
- texnoparkın ərazisindən kənarında kiçik müəssisələrlə və ictimai təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqə dərəcəsi və formaları;
- texnoparkın innovasiya fondunun həcmi.

İKT-texnoparkın strukturunun rəhbəri həmin göstəricilər vasitəsilə strukturun fəaliyyətində dəyişikliklərinin dinamikasını təhlil edə bilər. Bu, hesabat dövründə göstəricilərin qiymətinin onların əvvəlki və ya istənilən dövrlə müqayisəsi yolu ilə əldə edilə bilər. Bütün göstəricilər üzrə müsbət dinamika alındığı halda, nəzərdən keçirilən dövrdə texnoparkın fəaliyyətinin yaxşılaşdığı haqda nəticə çıxarmaq olar. Göstəricilərin bir qismi üçün müsbət dinamika alındıqda, daha düzgün nəticə almaq üçün əhəmiyyətlik əmsallarından istifadə etmək olar. Bu halda, rəhbər əhəmiyyətlik əmsalını hər bir göstəriciyə sərbəst olaraq verə bilər. Əgər rəhbərlər texnoparkın fəaliyyətinin ayrı-ayrı göstəricilərinin dinamikasının təhlilini keçirirlərsə, bu vaxt əhəmiyyətlik əmsalı istifadə olunmur.

İKT-texnoparkın fəaliyyətinin nəticələrini digərləri ilə müqayisə edərkən, əhəmiyyətlik əmsallarının tətbiqi əsas şərt hesab olunur. Belə halda əhəmiyyətlik əmsalları hər bir rəhbər tərəfindən fərdi surətdə yox, ekspert üsulu ilə qoyulur. Bal qiymətinin əsaslandığı son qiymətlər verilmiş strukturun aid olduğu sahədən asılıdır.

İKT-texnoparkın fəaliyyətini xarakterizə edən əsas kriteriya onun fəaliyyətinin səmərəliliyidir. Texnoparkın səmərəliliyinə iki mövqedən yanaşmaq lazımdır: 1) texnoparkın hər bir rezidentinin fəaliyyətini xarakterizə edən göstəricilər çoxluğu kimi; 2) texnoparkın ərazisində yerləşdiyi regionun iqtisadiyyatına, MİS-in inkişafına və bütövlükdə ölkənin iqtisadiyyatına təsirini nəzərə alaraq, bir iqtisadi sistem kimi onun səmərəliliyini xarakterizə edən göstəricilər kimi.

Texnoparkın işinin keyfiyyət kriteriyalarını dövlət təyin etmir. Lakin onların özü əsas kriteriyalar qismində aşağıdakıları seçir: 1) fəaliyyətdə olan şirkətlərin sayını, 2) uğurlu layihələrin ümumi hissədə payını, 3) şirkətlərin texnoparkda artan gəlirlərini, 4) yüksək ixtisaslı kadrların işlə təmin olunmaq dərəcəsini, 5) kütləvi istehsala istiqamətlənmiş innovasiya layihələrinin həcmi, 6) patent və ixtiraların sayını, 7) innovation məhsulların həcmi və s.

Yekunda onu qeyd etmək lazımdır ki, İKT-texnoparkın fəaliyyətinin nəzərdə tutulan hər hansı nəticəsinin alınmasına, eləcə də qiymətləndirilməsinə bir çox faktorlar təsir edir. Bu prosesin ətraflı təhlili üçün texnoparkın qarşısında duran məsələlərə müvafiq olaraq məqsədlər-kriteriyalar ierarxiyası qurulur. Yuxarı səviyyədə əsas fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq ümumiləşdirilmiş məqsədlər, aşağı səviyyələrdə isə nisbətən konkretləşdirilmiş məqsədlər – alt kriteriyalar qoyulur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Королёва Е.В., Шмыгова Л.И. Методические подходы к оценке функционирования субъектов инновационной инфраструктуры. Вестник Белорусский Национальный Технический Университет (БНТУ), 2010, № 1.
2. Тарасюк Н.Э. Оценка эффективности деятельности технопарков и бизнес-инкубаторов. ГОУВПО ПГУ, 2007.
3. Мироседи С.А., Алпатова М.В. К вопросу об оценке эффективности деятельности предприятия. ВПИ ВолгГТУ, 2009.
4. Иванова Н.Г. Методические основы оценки деятельности инновационных структур. Автореферат дисс. на соиск. уч. степ. канд. экон. наук. Санкт-Петербург, 2002.

Xülasə

İşdə İKT-texnoparkların yaradılmasının məqsəd və funksiyaları izah olunmuşdur. Onların fəaliyyət göstəriciləri, məqsədləri, kriteriyaları təhlil olunmuşdur. İKT-texnoparkların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin elmi-metodoloji əsasları göstərilmişdir.

Резюме

В работе описаны цель и функции создания ИКТ-технопарков. Анализированы показатели, критерии и ориентиры их деятельности. Были указаны научно методологические основы по оценке деятельности ИКТ-технопарков.

Summary

This paper describes the purpose and functions of creating ICT parks. Analyzed the performance criteria and benchmarks of their activities. Were given scientific methodological basis for evaluation of the ICT parks.